

Tré ársins 2017. Mynd: ÁP.

TRÉ ÁRSINS 2017

Skógarbeyki *Fagus sylvatica* L. í Helligserði

Tré ársins 2017 er eitt af fjórum gömlum skógarbeykitrjám í Hellisgerði í Hafnarfirði eða nánar til tekið tréð sem stendur í norðvestur enda garðsins næst Skúlaskeiði. Skógarbeyki eða beyki eins og það kallast almennt á íslensku er sumargrænt tré ættað frá meginlandi Evrópu.

Ætt og uppruni

Skógarbeyki er af beykiættkvísl (*Fagus*) innan beykiættar (*Fagaceae*) en í henni eru yfir 1.000 tegundir lauftrjáa og runna af átta ættkvíslum. Innan ættarinnar eru m.a. kastaníur (*Castanea*), eikur (*Quercus*) og beyki (*Fagus*). Eikarættkvíslin er langfjöldmennust með um 600 tegundir. Talið er að beykiættin hafi komið til fyrir um 90 milljónum ára í fjalllendi hitabeltisins nærri miðbaug en á þeim tíma hafa verið þar mjög há fjöll sem skapað hafa frekar köld vaxtarskilyrði miðað við það sem nú er við miðbaug. Tegundir innan ættarinnar hafa síðan náð að dreifast í norður eftir fjallgördum. Það sem einkennir þessi tré og runna innan ættarinnar er að þau eru öll mjög rík af sútnarsýru (tannín, barkarsýru) og aldin allra tegundanna er hörð hneti sem er umlukinn hylki sem er oft allsett göddum eða hrúðrað að utanverðu sem stundum umlykur fræið algerlega en stundum að hluta þannig að fræið minnir á egg í eggjabíkar eins og hjá flestum eikartegundum.

Í beykiættkvíslinni eru tíu til þrettán tegundir en almennt eru taldar upp tíu tegundir af beyki. Af þessum tegundum er ein í Norður-Ameríku, ein í Kákasus við Svartahaf og Kaspíahaf í Armeníu, Georgíu, Rússlandi, norður-Tyrklandi og norður-Íran, ein í Evrópu en hinar sjö til tíu tegundirnar eru allar í tempraða beltinu í austur-Asíu.

Skógarbeyki

Skógarbeykið (*Fagus sylvatica*) er stórvaxið sumargrænt lauftré sem getur náð allt að 50 metra hæð og getur orðið allt að þrír

Blyántsteikning af beykigrein með aldinum.

metrar í þvermál í brjóst hæð. Almennt er það þó mun lægra eða 25 til 35 metra hátt og 1,5 metrar í þvermál. Elstu beykitré verða allt að 400 ára en almennt lifa þau mun skemur eða í 150 til 200 ár. Við bestu skilyrði getur tíu ára tré náð fjögurra metra hæð en almennt er vöxtur þess mjög hægur á unga aldri en trén vaxa hraðast þegar þau hafa náð 40 til 50 ára aldri en eftir 100 ára aldur verður hæðarvöxtur nánast enginn. Í ræktuðum nytjaskógum er beykið fellt við 80 til 120 ára aldur. Í þéttum skógum verða trén greinalaus hátt upp bolinn. Hæsta beykitré sem fellt hefur verið í Danmörku var 40 metra hátt og lægsta grein frá jörðu var í 20 metra hæð, þ.e. tréð var greinalaust upp í 20 metra frá jörðu. Ef tréð stendur á opnu svæði þar sem ekkert þrengir að því verður það mun lægra og breiðara auk þess sem það verður þá klætt alveg niður að jörð.

Skógarbeyki hefur langydd og rauðbrún brum, 15 til 30 mm löng og 2 til 3 mm breið en þykkari, þ.e. 4 til 5 mm, ef um er að ræða blómbрум. Laufblöðin eru egglega til sporlaga, ydd, 5 til 10 cm löng og 3 til 7 cm breið, með 6 til 7 æðar á hvorri

hlið, fíntennt og með lítið eitt bylgiðum blaðjöðrum, gljáandi dökkgræn að ofan en ljósari að neðan. Á haustin fá laufblöðin gulan, koparrauðan eða ljósbrúnan lit. Eitt af einkennum skógarbeykisins er að á ungum trjám hangir laufið visnað á trjánnum allan veturinn. Á eldri trjám hangir laufið á ungum greinum, sem vaxa beint út úr stofninum, en fýkur af eldri greinum ofar í krónu trésins. Ef beykið er klippt í limgerði þá hangir laufið á greinum fram á vorið. Mörgum finnst það til mikillar prýði á meðan öðrum finnst það vera sóðalegt. Menn hafa velt því fyrir sér hvers vegna þetta er svo hjá skógarbeykinu ásamt nokkrum öðrum trjategundum og sett fram ýmsar kenningar um það. Ein kenningin er sú að með þessu sé tréð að verja brum og greinar gegn því að hjartardýr bítu greinarnar. Kenningin gengur þá út á það að visnað laufið sé næringarlaust (þ.e. ekki næring fyrir dýrin en hins vegar plöntunæring) og þess vegna ekki spennandi fyrir hjartardýrin að bíta það. Önnur kenning gengur út á það að trén séu að geyma næringarríkt laufið á greinum til þess að nota það þegar vöxturinn hefst aftur á vorin í stað þess að láta það falla þannig að næringarefnin myndu skolast í burtu um veturinn. Enn önnur kenning gengur út á það að með þessu sé tréð að safna saman snjó í greinarnar um veturinn sem síðan bráðnar og nýtist trénu þegar vöxturinn hefst aftur um vorið. Eitt af því sem einkennir beykitré er þunnur, sléttur og silfurgrár börkur.

Við allra bestu skilyrði getur skógarbeykið byrjað að bera fræ um tíu ára gamalt en mikil fræmyndun verður ekki fyrir en trén hafa náð að minnsta kosti 30 ára aldri. Aldinið er ljósbrúnt 20 til 25 mm langt hultur með göddum, sem inniheldur tvær 12 til 20 mm langar þrístrendar hnetur, sem eru 7 til 10 mm að breidd og breiðastar neðst en mjókka upp á við. Ef aldinið og þá sérstaklega fræhylkið er skoðað nánar þá sést vel hve stórmerkilegt

Beykilauf á einu trénu í Höfðaskógi. Mynd: ÁP

Blóðbeykilauf á einu trénu í Höfðaskógi. Mynd: ÁP

það er í raun. Til þess að ná sem bestri spírun á fræinu þarf að tína þessi göddóttu fræhylki af trjánnum áður en þau þroskast og fræið fellur úr þeim. Fræhylkin eru þurrkuð við stofuhita í nokkra daga og þá opnast þau eins og blóm með fjögur krónublöð. Upp úr opnuðu fræhylkinu standa síðan tvö þrístrend fræ. Ef opið hylkið er skoðað nánar þá sést að það er klætt fínun hárum sem eru lík flaueli viðkomu. Fræið hefur nánast ekkert geymsluþol og þarf því að sá því strax í mold eða geyma í rakri mold í ísskáp við 2 til 3 gráður. Fræið er þroskað seint um haustið 5 til 6 mánuðum frá frjóvgun. Í Danmörku eru almennt 4.400 fræ í hverju kíló af fræi. Blómgun og fræframleiðsla er sérlega lítil í heitum, sólríkum og þurrum sumrum. En árið eftir þannig sumar getur fræmyndun verið mjög mikil en almennt

verður ekki mikil fræmyndun nema á 5 til 8 ára fresti. Þetta stóra fræ er mikilvæg fæða margra dýra eins og íkorna, spæta, skrækskaða og músa. Þessi dýr sjá svo um að sá fræjunum með því að grafa þau í jörðu sem vetrarforða en ná síðan af ýmsum ástæðum ekki að nota allan þann vetrarforða þannig að upp vex nýtt beykitré. Önnur dýr sem éta fræið á staðnum eru hringdúfur, bókfinkur og villisvín en þegar fæðuskortur er fyrir fjallafinkur í Skandinavíu þá fljúga þær í stórum hópum sunnar í Evrópu í beykiskógana þar til þess að nærast á beykifræinu.

Skógarbeyki er mjög skuggþolið en myndar einnig skugga þannig að fáar plöntur lifa undir því. Á vorin eru trén með áberandi lýsandi ljósgrænt létt lauf. Laufblöðin eru mjög næringarrík á meðan þau eru enn græn og sölnað lafið er mjög jarðvegsbætandi. Í fullvöxnum beykiskógi getur lauffallið verið mjög mikið eða um 900 grömm á fermetra á ári. Norðmenn tala um skógarbeykið sem vorprinsessu og haustdrottningu vegna þess hve fallega lýsandi lafið er á vorin og vegna þess að það heldur lafinu sölnuðu fram eftir vetrinum. Skógarbeyki telst til varmakrefjandi lauftrjáa en Norðmenn telja að það þurfi meðalhita yfir sumarið upp á 11,5 gráður til að mynda spíranlegt fræ. Skógarbeykið þarf að lágmarki 140 vaxtardaga til að þrífast en með vaxtardögum er átt við samfellt frostlaust tímabil þar sem

meðalhiti dagsins fellur ekki undir 5 gráður.

Útbreiðsla

Skógarbeyki er algerlega evrópsk trjátegund og hefur hvergi náttúrulega útbreiðslu nema á meginlandi Evrópu. Útbreiðsla tegundarinnar er í norðri frá suður-Svíþjóð og suðaustur Noregi í suður til norður-Síkileyjar, í vestur til vestasta hluta Frakklands og nyrsta hluta Spánar og í austur allt til Svartahafs þar sem skógarbeykið mætir beykitegund sem kallast *Fagus orientalis* á latínu en hefur ekki enn fengið íslenskt heiti (sjá útbreiðslukort). Þar sem þessar tvær beykitegundir mætast verða víða til blendingar þeirra. Á allra nyrstu vaxtarstöðunum er skógarbeyki hvergi að finna ofar en 200 metra yfir sjó en syðst, eins og á Spáni, í suðurhluta Ítalíu og á Síkiley, finnst það víða hvergi neðar en í 1.000 metra hæð yfir sjó og sumstaðar er það að finna allt upp í 2.000 metra hæð yfir sjó. Eftir að ísöld lauk fyrir um 10.000 árum byrjaði skógarbeykið að dreifast upp meginland Evrópu frá suður-Frakklandi og austurhluta Slóveníu. Skógarbeykið sem lifði af ísöldina á Ítalíu og á Íberíu-skaganum náði ekki að fara yfir Alpana og Pýrenea-fjöllin inn á meginland Evrópu. Ljóst er að fyrir ísöld hafa verið til mun fleiri beykitegundir en þessar 10 til 13 sem nú eru til. Meira að segja hér á Íslandi hafa fundist steingerðar leifar af tveimur tegundum á Vestfjörðum. Önnur tegundin hefur verið nefnd arnarbeyki á íslensku (*Fagus friedrichii*) en hún hefur vaxið í íslenskum skógum fyrir um 13 til 15 milljónum ára en hún líkist mikið ameríkubeyki (*Fagus grandifolia*). Þessi tegund virðist hverfa af landinu fyrir um 10 til 12 milljón árum. Hin tegundin hefur verið nefnd hrútabyki á íslensku (*Fagus gussonii*) og líkist mikið skógarbeykinu (*Fagus sylvatica*) og hefur vaxið í íslenskum skógum fyrir 8 til 9 milljónum ára. Báðar þessar tegundir eru löngu útdauðar.

Beykitrén í Höfðaskógi í lok nóvember 2017. Mynd: ÁP

Rannsóknir hafa sýnt að athafnir mannanna hafa haft mikil áhrif á útbreiðslu trjátegunda í Evrópu og þar með skógarbeykis. Þessi áhrif hafa verið rakinn aftur til nýsteinaldar fyrir um 3.300 til 12.000 árum. Eftir að mennirnir fóru að nema Evrópu eftir að ísöld lauk virðast þeir hafa áttað sig fljótt á því að með því að brenna barrskóga þá gátu þeir bætt beitarlönd fyrir þau dýr sem þeir veiddu vegna þess að þá spruttu upp laufskógar sem dádýr, hirtir og villisvín sóttu í til þess að éta laufið og aldinið sem féll af trjánum. Síðar þegar mennirnir fóru að hafa fasta búsetu í skógunum og hófu að stunda kornrækt og akuryrkju þá tóku þeir upp ræktunaraðferð sem nefnd hefur verið sviðja eða sviðjur á íslensku. Þessi ræktunaraðferð var meðal annars stunduð í Finnlandi fram á 19. öld. Aðferðin fólst í því að stærstu barrtrén voru felld og notuð til að byggja íveruhús, hlöður og gripahús. Grennra efnið var nýtt í girðingar og eldivið. Þegar búið var að ryðja skóginn þá var það sem eftir var brennt og landið plægt og sáð í það. Menn sáu fljótt að frjósemin dvínaði í akurlandinu og hættu þá að nota landið fyrir akur og ruddu nýtt land. Smám saman fóru síðan laftrén að sá sér í þetta ónotaða akurlendi og upp spruttu laufskógar inn á milli barrskóganna. Vísbendingar eru einnig um að menn hafi til forna sáð beykifræi gagnert til þess að fá upp beykiskóg til beitar fyrir veiðidýr og

Útbreiðsla skógarbeykis í Evrópu.

■ Skógarbeyki (*Fagus sylvatica*)
 ■ Austurlandabeyki (*Fagus orientalis*) (syn. *F. sylvatica* subsp. *orientalis*)
 ■ Gróðursett og ílent

Villisvín að gæða sér á beykifræi í Białowieża þjóðgarðinum í austur Póllandi. Mynd: ÁP

síðar sem haustfóður fyrir svín sem menn höfðu sem húsdýr og slátruðu síðan sem vetrarmat.

Englendingar segja að beykiættin sé konungsfjölskylda lauftrjánna þar sem eikin er konungurinn og beykið drottningin. Gamla enska orðið yfir beyki er *buck* eins og í Buckingham en á nútíma ensku er það *beech*. Á Englandi er talað um náttúrulegan beykiskóg á suður-Englandi en nýlegar rannsóknir sýna að skógarbeykið barst ekki til Englands eftir ísöld fyrr en fyrir 6.000 árum eða 2.000 árum eftir að Ermasundið myndaðist eftir ísöld. Það hafa því verið steinaldarmenn sem hafa flutt með sér beykifræ til Englands og sáð því þar en þeir notuðu fræið til matar með því að mala það eftir að búið var að skola sútnarsýruna úr því. Vísbendingar eru einnig um að hveiti hafi borist til Englands um þetta leyti þannig að líklega hafa menn þá þegar verið með svín sem húsdýr og þá sáð beyki til þess að fá beitiland fyrir þau. Í þessu ljósi er hlálegt að lesa um það að skógarbeyki sé talið náttúrulegt á suður-Englandi en ekki norðar þar sem það er oft rifið upp með rótum úr því sem náttúruverndarsinnar kalla náttúrulega skóga.

Skógarbeyki er talið yngsta trjátegund Noregs en það er talið hafa borist þangað fyrir um 1.000 til 1.500 árum. Nyrsti beykiskógur í heimi er sagður vera í

Krónhjartartartur við stærstu og elstu beykrén í Dyrehaven þar sem Kjarval málaði myndina „Skógarhöllin“ fyrir einni öld síðan. Mynd: ÁP

þorpinu Seim í sveitarfélaginu Lindås í Sogn- og Fjarðafylki á vesturströnd Noregs rétt norðan við 60° N. Áður var talið að þetta væri náttúrulegur beykiskógur en nýlegar erfðarannsóknir (DNA samanburður) sýnir að uppruni þess er í Danmörku og það hefur verið sáð til þess eða það gróðursett fyrir um 1.000 til 1.500 árum. Sömu niðurstöður hafa fengist úr beykiskógum í og við Bergen. Stærsti beykiskógur Noregs er í sveitarfélaginu Larvik í Vestfoldfylki í suðaustur-Noregi skammt suðvestur af Ósló, nærri landamærunum við Svíþjóð. Margt bendir nú til þess að þessi beykiskógur sé tilkominn af mannavöldum eins og á við um beykiskógana á vesturströnd Noregs. Gamla norska orðið yfir beyki er bók. Út frá orðinu bók í þessu sambandi er síðan orðið bókstafur komið en áður fyrr ristu menn rúnir í beykifjalir og kölluðu þá þessa rúnastafi bókstafi þ.e. stafi rista í bók eða beyki. Menn töluðu síðan um bækur sem fleiri en ein beykitafla sem búið var að rista í rúnir. Síðar þegar rúnaristur lögðust af og menn tóku upp latneska lettrið þá færðist orðið bókstafur á það letur og einnig orðið bók yfir á það sem við í dag þekkjum sem bók til að lesa í.

Frá byrjun 19. aldar hefur beykið verið talið þjóðartré Dana og í miklum metum haft eins og heyra má í þjóðsöng Dana eftir Adam Oehlenschläger þar sem það kemur

fram í annarri línu en fyrstu þrjár línurnar hljóða svo:

„Der er et yndigt land,
det står med brede bøge,
nær salten østerstrand,“
Í íslenskri þýðingu Steingríms

Thorsteinssonar hljóðar það svo:

„Með blómgum beykiskóg,
sig breiðir land eitt fagurt,
við Eystrasaltsins sjó.“

Beyki er langútbreiddasta og langmikilvægasta lauftréð í Danmörku. Í dag þekur beyki yfir 92.000 hektara eða yfir 18% af skógum Danmerkur. Árlega fást yfir 500.000 m³ af beykivið úr dönskum skógum. Sá misskilningur er mjög útbreiddur í Danmörku að barrskógarnir séu að taka yfir beykiskógana, bæði vegna þess að rauðgreni og skógarfura sái sér inn í þá og einnig að þeir hafi verið höggðir niður gagngert til þess að gróðursetja í þá rauðgreni og skógarfuru. Staðreyndin er hins vegar þveröfug. Nýlegar rannsóknir vísindamanna við Háskólann í Árósum (danska: Aarhus eða Århus) sýna að beykið barst ekki til Danmerkur fyrr en fyrir um 3.500 árum og flest bendir til þess að það hafi borist þangað af mannavöldum. Beykið virðist fljótlega hafa náð góðri fótfestu í danskri mold en það var ekki fyrr en árið 1765 að farið var að gróðursetja beyki að einhverju marki í Danmörku en það var þýski skógfræðingurinn Johann Georg von Langen (1699 – 1776) sem lét gróðursetja ýmsar lauftrjátegundir það ár í Jægersborg Dyrehave eða Dyrehaven eins og garðurinn er jafnan kallaður af Dönum en hann er norður af Kaupmannahöfn. Von Langen beitti sér fyrir friðun skóganna með girðingum til þess að koma í veg fyrir að húsdýr bænda og villt hjartardýr væru á beit í þeim, auk þess sem hann réð skógarverði og aðra starfsmenn til að hugsa um þá. Vísindamennirnir við Háskólann í Árósum telja jafnvel spurningu hvort beykið sé ekki ágeng innflutt tegund í Danmörku og vissulega er það ágeng

Fullkomlega ófullkomin

NÝTT

39.950,-

INDUSTRIELL borð

NÝTT

895,-

INDUSTRIELL diskapurrka

NÝTT

11.950,-/stk.

INDUSTRIELL stólar

Verslun opin **11-21** alla daga - Veitingastaður opin 9:30-20:30 - www.IKEA.is

Ungur beykiskógur á Fjóni. Mynd: ÁÐ

tegund vegna þess hve skuggapólin hún er og skuggamyndandi. Það nær engin jurt að lifa undir henni. Eitt gleggsta dæmið um hve ágeng tegund hún getur verið er að finna í Nørreskoven við stöðuvatnið Furesø á norðaustur-Sjálandi skammt norðvestur af Kaupmannahöfn en þar er beykiskógur sem nefnist „Svenskebøgene“. Í einni af ótal mörgum styrjöldum Dana og Svía sem Danir kalla *svenskekrigene* höfðu Svíarnir náð að hernema norðurhluta Sjálands og voru með umsátur um Kaupmannahöfn í því stríði sem háð var á árunum 1658 til 1660. Þessi ár voru sérlega kaldir vetur og Svíarnir höfðu því mikla þörf fyrir eldivið. Afleiðingin var sú að þeir hjuggu niður mest allan skóginn. Sagan segir að Svíarnir hafi séð fram á aldalangt stríð við Dani og þess vegna sáð beykifræi til þess að hafa eldivið í framtíðinni. Önnur sagan segir að eftir stríðið hafi ekki staðið eitt einasta tré eftir en af sjálfsdáðum hafi þar sprottið upp beykiskógur. Báðar þessar sögur eru þjóðsögur en staðreyndin mun vera sú að vissulega hjuggu Svíarnir stóran hluta skógarins niður en Danirnir sáu síðan sjálfir

um að höggva það sem eftir var eða svo gott sem. Hluti trjáanna sem höggvin voru notuðu dönsk yfirvöld til að byggja stauragirðingu til varnar Kaupmannahöfn. Einhver beykitré hafa orðið eftir eða vaxið í nágrenni skógarins. Eins getur verið að eitthvað fræ hafi orðið eftir í forðabúrum þeirra dýra sem áður voru nefnd og tína upp beykifræ til þess að koma fyrir í forðabúrum. Einnig eru til heimildir um að von Langen hafi látið gróðursetja þar beykitré eftir árið 1765. Hvað sem þessum sögum líður þá spratt þarna upp hreinn beykiskógur sem stækkaði ört þar sem beykið óx yfir allar aðrar tegundir og útrýmdi þeim í orðsins fyllstu merkingu. Í dag er þessi yfir 350 ára gamli beykiskógur friðaður og trén fá að falla í friði sem fæða fyrir skordýr og sveppi og búsvæði fyrir fugla. Danir tala um tvo mismunandi stofna af beyki þar sem annar sé oft lágvaxið og kræklótt tré en hinn hávaxið og beint. Í byrjun 20. aldar var farið að flytja inn ný erlend kvæmi af beyki frá Þýskalandi, Hollandi, Sviss og Rúmeníu til þess að fá inn betra erfðaeefni af beyki til skógræktar.

Notagildi

Beyki er ein mikilvægasta og mest notaða nytjatrjátegund Evrópu. Viðurinn er harður, hefur fíngerðar æðar og er kvistalaus. Taldir hafa verið upp allt að 250 möguleikar til þess að nota beyki. Áður hefur komið fram að beykifræið var notað til manneldis af steinaldarmönnum og síðar sem svínafóður. Menn hafa fljótt áttað sig á því hve góður eldiviður beykiviðurinn er en áður fyrr kallaðist beykiviður sem notaður var sem eldiviður brenni á íslensku. Helstu kostir beykis sem eldiviðar er að það brennur lengi og gefur af sér góðan hita. Það myndar ekki mikinn reyk og það skýtur ekki gneistum, eins og t.d. fura gerir, auk þess sem auðvelt er að kljúfa það niður. Í Danmörku fer um 37% af því sem felld er af beyki í eldivið. Beyki er afbragðs smíðaviður sem mikið er notaður í húsgagnasmíði og þá sérstaklega í skrifstofuhúsgögn. Beyki er einnig mikið notað sem gólf- og stigaefni og í hljóðfæra-

smíði. Stór hluti fer í vegg- og loftklæðningar, í spónaplötur og krossvið. Beyki er mikið notað í eldhúsahöld eins og sleifar, pönnuspaða, skurðarbretti, kökukefli og skálar. Vegna þess að viðurinn flísast ekkert þá er hann mikið notaður í íspinna. Beyki þykir afbragðs hráefni í pappírsframleiðslu. Beyki er eftirsótt til framleiðslu á sellulósa til framleiðslu á ýmskonar gervisilki. Svona mætti halda áfram lengi.

Auk alls þess notagildis sem að framan voru talin þá er beykið einnig mjög mikið notað sem garðtré bæði í heimilisgarða og almenningsgarða. Til eru ótalmörg ræktunarafrigði af skógarbeyki eða svo tugum skiptir. Þekktasta afrigðið hér á landi er blóðbeyki sem þrátt fyrir nafnið er skógarbeyki með fjólublá laufblöð. Þessi ræktunarafrigði eru ótrúlega fjölbreytt bæði hvað blaðlit og lögun varðar. Til eru alla vega afrigði af fjólubláum laufum með hvítum og bleikum blaðjögðrum. Til eru afrigði með gulum blöðum og

Girðingarefni frá Líflandi

Sala og ráðgjöf
Sími 540 1100

www.lifland.is
lifland@lifland.is

Reykjavík
Lynghals

Borgarnes
Borgarbraut

Akureyri
Óseyri

Blönduós
Efstubraut

Hvolsvöllur
Ormsvöllur

Gripple tengi

Frá kr. 325

Panvír

Kr. 8.290

Gormahlið

Frá kr. 1.590

Spennar

Frá kr. 17.490

W-einangrari

Frá kr. 70

Hliðhandfang

Frá kr. 345

Tréstaumar

Frá kr. 238

Járnstaumar

Kr. 1.690

Plaststaumar

Frá kr. 670

Staurasleggja

Kr. 13.990

Rafhlöður

Frá kr. 690

Rafmagnspræðir

Frá kr. 1.690

Girðinganet

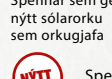
Frá kr. 10.290

Kambstál

Frá kr. 390

Sólarorkuspennar

Spennar sem geta
nýtt sólarorku
sem orkugjafa

NÝTT

Spennar frá kr. 27.990
Speglar frá kr. 24.990

Kíktu á vefverslun okkar á www.lifland.is og skoðaðu úrvalið

Um 20 metra hátt beykiskjólbelti við Strandvejen í Kaupmannahöfn. Mynd: ÁP

græn með hvítum jöðrum. Blaðlögurinn getur einnig verið mjög fjölbreytileg á þessum afbrigðum eða allt frá því að vera mjög löng og mjó eins og laubblöð körfuvíðis og upp í að vera mjög sagtennt eins og á alpareyni. Einnig eru ræktuð ýmis afbrigði með slútandi greinum bæði með grænu venjulegu laufi og einnig af ýmsum litaafbrigðum. Notkun á beyki sem garðagróður er ekki aðeins mismunandi eftir öllum þessum ræktunarafrögðum heldur er það notað á mjög mismunandi vegu sem limgerði eða skjólbelti. Í Danmörku er það notað sem limgerði allt frá því að vera aðeins 50 til 70 cm og upp í allt að 20 metra há klippt limgerði. Í Evrópu er algengt að sjá beyki klippt í kúlur og önnur form. Í Hellisgerði er að finna eina svona beykikúlu við hliðið inn í garðinn við Hellisgötuna.

Beyki á Íslandi og í Hellisgerði

Samkvæmt því sem kom fram hér að framan um vaxtarskilyrði beykis, þar sem það er talið þurfa 11,5 gráðu meðalhita yfir sumarið og 140 vaxtardaga til að þrífast auk þess sem það þarf 5 til 6 mánuði frá frjóvgun til þess að þroska fræ, þá á það alls ekki að geta þrífist hér á landi, enda eru aðeins örfá gömul beykitré hérlendis. Auk fjögurra beykitrjáa í Hellisgerði er eitt álíka gamalt sem stendur í garðinum við Laufásveg 43 og annað

töluvert yngra við gamla Miðbæjarskólann við Reykjavíkurtjörn. Einnig eru til sögur af nokkrum í viðbót í Þingholtunum en óvíst hvort þau standa enn. Tréð við Laufásveg 43 er klárlega hæsta beykitré landsins en þegar það var mælt í október 2008 var það 13 metrar.

Jónatan Garðarsson, núverandi formaður Skógræktarfélags Íslands, skrifaði mjög ítarlega grein um Hellisgerði í Skógræktarritið 2013, síðara tölublað. Þess vegna verður ekki farið yfir sögu og tilurð garðsins hér nema að því sem kemur að beykitrjánunum í garðinum.

Eins og kemur fram í grein Jónatans þá var það Málfundafélagið Magni sem stóð fyrir stofnun skrudgarðs í Hellisgerði árið 1922. Málfundafélagið Magni var stofnað 2. desember 1920 af átján stofnfélögum en fljótlega fjölgaði félögum í 24. Félagið var stofnað að fyrirmynd ungmennafélaga sem þá voru algeng hér á landi en ekkert slíkt félag var til í Hafnarfirði. Félagið var hugsað sem alþýðufræðslufélag sem lagði áherslu á að æfa menn í fundarsköpum, framsögn og flutningi á fræðandi erindum. Á fundi hjá félaginu hinn 15. mars árið 1922 flutti Guðmundur Einarsson trésmiður og forstjóri Trésmiðjunnar Dvergs hf. erindi sem hann nefndi: „Getur Magni haft áhrif á útlit Hafnarfjarðar“. Á þessum tíma var mikið unnið við gerð fiskreita þar sem þurrkaður var saltfiskur. Til þess var hraunið í bænum víða sléttu út og fyllt upp í gjár og gjótur. Guðmundur vildi vernda eitthvað af þessum sérkennum bæjarins og lagði til að félagið stæði fyrir stofnun skrudgarðs eða skemmtigarðs í Hellisgerði. Á fundinum hafa örugglega skapast fjörugar umræður en meðal þeirra sem tóku undir hugmyndir Guðmundar var Ingvar Gunnarsson barnaskólakennari ásamt Davíð Kristjánssyni. Svo fór að fundarmenn samþykktu erindi Guðmundar og skipuð var undirbúningsnefnd undir stjórn Guðmundar en í henni voru að auki Ingvar og Davíð. Bæði Ingvar og

Guðmundur voru sæmdir riddarakrossi Fálkaorðunnar fyrir störf sín í Hellisgerði, Ingvar á nýársdag 1946 og Guðmundur tveimur árum síðar. Magnamenn fengu síðar um vorið leyfi frá bæjarstjórn Hafnarfjarðar til þess að koma upp skemmtigarði í Hellisgerði. Vorið 1924 var Ingvar ráðinn garðvörður í Hellisgerði og var síðan forstöðumaður garðsins til æviloka en Ingvar var fæddur 4. nóvember 1886 og lést 23. október 1961. Ingvar var fyrsti formaður Skógræktarfélags Hafnarfjarðar við stofnun þess 25. október 1946 en löngu áður, eða árið 1930, hóf hann gróðursetningu í Skólalundi í Undirhlíðum með börnum úr Barnaskóla Hafnarfjarðar.

Lítið er til af öruggum heimildum um ræktunarstarfið í garðinum og allar þær fjölmörgu trjátegundir sem þar voru reyndar. Ein besta heimildin er grein sem Ingvar skrifaði í tímaritið *Hlín* sem var ársrit Sambandsfélags norðlenskra kvenna en útgáfu og ritstjórn þess annaðist Halldóra Bjarnadóttir, skólastjóri barnaskólans á Akureyri og mikill skörungr. Ingvar skrifaði síðan grein um Hellisgerði í Skógræktarritið 1944. Ingvar hafði alls enga kunnáttu í trjá- og garðrækt frekar en aðrir Íslendingar á þessum árum en hann leitaði ráða hjá þeim sem höfðu mesta þekkingu hér á landi á þessu sviði. Í greininni í *Hlín* segir Ingvar frá því að hann hafi leitað aðstoðar hjá Agner Francisco Kofoed-Hansen skógræktarstjóra og Sigurði Sigurðarsyni búnaðarmálastjóra, en Sigurður var helsti hvatamaður að stofnun Skógræktarfélags Íslands og fyrsti formaður þess. Auk þess fékk Ingvar leiðbeiningar og aðstoð frá garðyrkjumönnunum Einari Helgasyni og Ragnari Ásgeirsyni. Haustið 1923 sendi Sigurður búnaðarmálastjóri Ingvari 1.000 birkiplöntur úr Vaglaskógi. Þær voru dreifsettar fyrir veturinn en vorið eftir voru aðeins 200 þeirra lifandi. Það sem menn vissu ekki þá en vita í dag er að þýðingarlaust er að flytja birki úr Vaglaskógi suður í Hafnarfjörð því

Vel klippt beykilingerði í dönskum hallargarði á Fjóni. Mynd: AP

þar þrífst það alls ekki. Kofoed-Hansen skógræktarstjóri sendi Ingvari þá um vorið 500 birkiplöntur úr Þórsmörk ásamt 100 reyniplöntum og 10 lerkiplöntum úr Hallormsstaðaskógi. Allar þessar plöntur voru mjög smáar eða ekki nema 10 til 20 cm að hæð. Í þessum greinum Ingvars í *Hlín* og Skógræktarritinu minnst hann lítið á hinar innfluttu trjátegundir en nefnir þó að þær hafi verið einn metri og þaðan af hærri við komuna til landsins.

Óhætt er að útiloka að Sigurður búnaðarmálastjóri og Kofoed-Hansen skógræktarstjóri hafi komið nærri innflutningi á þessum erlendu trjátegundum. Á þessum árum flutti Skógrækt ríkisins engar trjáplöntur til landsins og eina erlenda trjátegundin sem reynd var á þessum árum var síberíulerki. Það er því ljóst að garðyrkjumennirnir tveir hafa þar komið að máli og því vert að fara aðeins yfir lífshlaup þeirra.

Einar Helgason garðyrkjustjóri fæddist 25. júní 1867 og lést 11. nóvember 1935. Einar kom til Reykjavíkur árið 1890 og hóf þá nám í garðyrkju hjá Schierbeck landlækni. Haustið 1894 sigldi hann til Danmerkur til að fara í garðyrkjunám og árið 1897 útskrifast hann sem garðyrkjumaður frá garðyrkjuskólanum á Vilvorde við Charlottenlund norðan við Kaupmannahöfn. Eftir heimkomuna árið

Skipulagsuppdráttur af Helligerði sem Jón H. Björnsson í gróðrarstöðinni Alaska teiknaði í september 1958.

1898 var Einar ráðinn til Búnaðarfélags Suðuramtsins sem búnaðarráðunautur en ári síðar var Búnaðarfélag Íslands stofnað og varð hann þá starfsmaður þess. Fyrsta verkefni Einars hjá Búnaðarfélaginu var að aðstoða Ryder skipstjóra við að koma upp Furulundinum á Þingvöllum árið 1898. Einar gróðursetti í reitinn þetta sumar yfir 3.000 trjáplöntur. Þegar Flensborg tók við skógræktarstjórninni hér á landi árið 1900 aðstoðaði Einar hann á ýmsan hátt. Hann gróðursetti m.a. 5.000 trjáplöntur í reitinn á Þingvöllum, ferðaðist með honum um landið að skoða skógræktarskilyrði og þýddi fyrirlestur sem hann samdi yfir á íslensku og bjó hann undir prentun í Búnaðarritinu. Árið 1899 hófst Einar handa við að koma upp gróðrar- og tilraunastöð fyrir Búnaðarfélag Íslands en sú stöð var staðsett við suðurenda núverandi Laufásvegar eða í vestri frá Njarðargötu og í austur þar sem nú stendur Barnaspítali Hringins og í suður yfir gömlu Hringbrautina

í Vatnsmýrina þar sem nú stendur Umferðarmiðstöðin og Læknagarður. Á þessu landsvæði voru býlin Laufás, sem Laufásvegur er síðar kenndur við, Félagsgarður og Hallskot. Samkvæmt veðmálabókum Reykjavíkur eignaðist Oddur Halldórsson slátrari Hallsbæ árið 1869 en síðar var farið að kalla bæinn Hallskot en ekki er vitað hvers vegna. Samkvæmt veðmálabókunum eignast Einar Helgason garðyrkjumaður Hallskot árið 1901. Séra Þórhallur Bjarnason biskup keypti býlið Móhús og byggði hús þar sem nú er Laufásvegur 48 og nefndi það Laufás eftir Laufási í Eyjafirði þar sem hann fæddist en Laufásvegur heitir síðan eftir húsinu. Þórhallur stundaði búskap á jörð sinni og var þá með um 12 kýr í fjósi. Þórhallur átti mikinn þátt í stofnun Búnaðarfélags Íslands og var formaður þess 1901 til 1907 og eftir það í stjórn þess. Hann var jafnframt um tíma formaður Hins íslenska garðyrkjufélags næstur á eftir Schierbeck landlækni. Bæði Einar og Þórhallur skrifuðu um

stofnun gróðrarstöðvarinnar í Búnaðarritið. Þar kemur fram að Búnaðarfélagið keypti tæplega fjögurra hektara land undir gróðrarstöðina og Reykjavíkurborg lánaði félaginu tæplega fimm hektara þannig að alls hafði félagið rúmlega átta hektara undir stöðina en síðar hefur stöðin fengið aukið land. Þeir taka ekki fram hvaða landsvæði þetta var nákvæmlega. Þetta land gæti bæði hafa tilheyrt Laufási og Hallskoti en líklega hefur Reykjavíkurborg átt landið sem tilheyrði Félagsgarði en þar bjó Einar þar til hann flutti inn í Hallskot ásamt eiginkonu sinni og foreldrum eftir endurbætur á húsinu. Í gróðrarstöð Búnaðarfélagsins stundaði Einar fyrst og fremst tilraunir og ræktun á matjurtum og fódurjurtum en eitthvað smávegis ræktun á garðplöntum. Hann hefur hins vegar fljótlega komið sér upp eigin gróðrarstöð á sinni eigin lóð við Hallskot og fljótlega byrjað að flytja inn trjáplöntur

Fræið sem safnað var af beykitrénu við tjörnina í Hellisgerði í október 2007. Mynd: ÁP

í garða. Finna má auglýsingar frá Einari í gömlum dagblöðum og tímaritum allt frá árinu 1901. Þessar auglýsingar voru mjög stuttar og hnitmiðaðar og hljóðuðu flestar á þennan hátt; „RIBS 35 au. stk., selur Einar Helgason“. Samkvæmt því

LBHI.IS
SKÓGFRÆÐI & LANDGRÆÐSLA

NÁM TIL BS OG MS GRÁÐU. BODIÐ ER UPP Á TVÆR NÁMSLÍNUR:

SKÓGFRÆÐI

Í skógfræði er áhersla á skóginn, bæði sem endurnýjanlega hráefnisauðlind á Íslandi og sem vistkerfi. Skipulag og nýsköpun, umhirða og ræktunartækni skógræktar.

LANDGRÆÐSLA

Í Landgræðslufræðum er áhersla á fræðilegan grunn og hagnýta þekkingu á sviði vistheimtar og sjálfbærrar landnýtingar, sem miðar að verndun og endurheimt gróðurs- og jarðvegsauðlinda.

BÚVÍSINDI

HESTAFRÆÐI

SKÓGFRÆÐI & LANDGRÆÐSLA

NÁTTÚRU- & UMHVÆRISFRÆÐI

UMHVÆRISSKIPULAG

FRAMHALDSNÁM

STARFS- & ENDURMENNTUN

Landbúnaðarháskóli Íslands

HÁSKÓLI LÍFS & LANDS

WWW.LBHI.IS | LANDBÚNADARHÁSKÓLI ÍSLANDS | HVANNEYRI, 311 BORGARNESI | 433 5000 | LBHI@LBHI.IS

SKÓGRÆKTARRITIÐ 2018

61

*Beykitréd við hliðið að Hellisgötu sem klippt er í kúlu.
Mynd: ÁP*

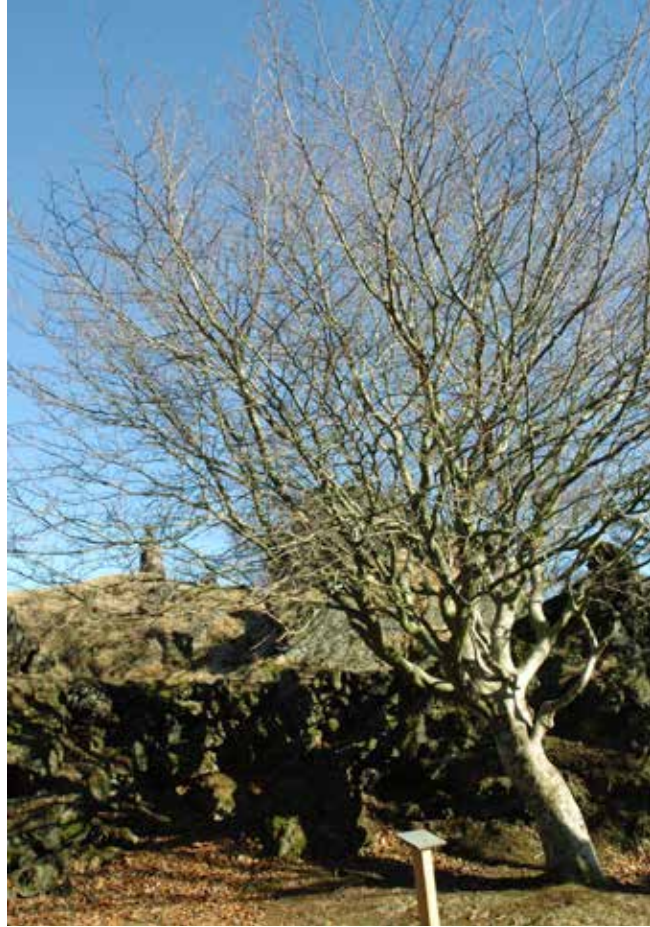
sem Einar skrifar í bók sína *Bjarkir* árið 1914 þá var allt þetta rífs innflutt þar sem honum þótti það taka of langan tíma að rækta það með græðlingum við innlendar aðstæður. Árið 1901 stóð Einar fyrir stofnun Aldamótagarðsins í Vatnsmýrinni sunnan við gróðrarstöðina þar sem nú er Læknagarður. Þessi garður var svokallaður félagsgarður að danskri fyrirmynd þar sem borgarbúum var gefin kostur á að leigja smá landskíka til þess að rækta sitt eigið grænmeti. Árin 1912 til 1914 byggir Einar við Hallskot og stækkar þá húsið verulega þannig að það er í raun orðið að höll. Eftir það býr fjöldi manns í húsinu en samkvæmt íbúaskrá Reykjavíkur fyrir árið 1914 búa þar samtals sextán manns, bæði fjölskylda Einars og vinnumenn í gróðrarstöð Búnaðarfélagsins og hans eigin gróðrarstöð. Í Hallskoti var oft mikill gestagangur enda voru Einar og Kristín Guðmundsdóttir kona hans þekkt fyrir mikla gestrisni. Í einu herbergi í kjallara hússins var fyrsta blómabúðin í Reykjavík. Einar hættir störfum sem ráðunautur hjá Búnaðarfélaginu árið 1920 og hefur þá störf hjá Hinu íslenska garðyrkjufélagi. Að öllum líkindum hefur það verið hlutastarf þar sem hann rak áfram sína eigin gróðrarstöð allt til dauðadags árið 1935. Einar byggði gróðurhús á lóð sinni eftir að

hann hættir hjá Búnaðarfélaginu en fyrsta gróðurhúsið reisti hann vorið 1924 og eftir hans dag var gróðurhúsunum fjölgað og lögð í þau hitaveita árið 1944. Kristín Guðmundsdóttir ekkja Einars rak gróðrarstöðina áfram með Eiríki syni þeirra eftir andlát Einars en hún lést árið 1954. Eiríkur Einarsson lærði arkitektúr í Þýskalandi. Hann teiknaði m.a. Sjómannaskólann ásamt Sigurði Guðmundsyni arkitekt. Eiríkur eignaðist Hallskot eftir andlát móður sinnar. Ekkja Eiríks seldi húsið árið 1978 en Einar sonur Eiríks og Helgu Helgadóttur keypti húsið árið 1990 og býr þar enn. Gróðrarstöð Búnaðarfélagsins var lögð niður árið 1932 þegar gamla Hringbrautin var lögð og ný stöð sett upp á Laugarvatni. Árið 1945 var þar gerður almenningsgarður á hluta þess svæðis þar sem gróðrarstöð Búnaðarfélagsins var áður sem kallast Einarsgarður til heiðurs Einari Helgasyni garðyrkjumanni. Sagan segir að þegar farið var að taka landið í kringum gróðrarstöð Búnaðarfélagsins undir byggð eftir að hún var lögð niður hafi nýju göturnar allar verið nefndar eftir götunum í gróðrarstöðinni en þær voru allar nefndar eftir blómanöfnum. Þessar götur eru; Fjólugata, Smáragata og Sóleyjargata.

Einar hafði áhrif á marga menn en einn þeirra var Hákon Bjarnason skógræktarstjóri sem ólst upp ekki langt frá gróðrarstöð Einars en fyrstu níu ár ævinnar bjó Hákon þar sem nú er Laufásvegur 37 en eftir það bjó fjölskylda hans á Hellusundi 3. Matthías Jóhannessen ritstjóri fékk Hákon með sér í göngutúr um bæinn til þess að sýna sér gömul og virðuleg tré. Matthías skrifaði síðan skemmtilega grein um það í Morgunblaðið í október 1965. Þegar þeir félagarnir komu í Einarsgarð þar sem gróðrarstöð Einars stóð áður þá sagði Hákon að þar hafi fyrst upplökist augu sín fyrir dásemdum moldar og gróðurs. Hann segir þá Matthías frá því er hann á unglingsaldri fór í gróðrarstöðina til Einars með félaga sínum. Einar sagði þeim þá að

fara í jarðaberjabeðið og éta eins og þeir gætu af berjunum. Hákon sagði að hann hefði aldrei fyrr eða síðar bragðað betri ávexti og þá hafi hann verið viss um að Einar væri merkilegur maður fyrst hann gæti látið svo góða ávexti vaxa. Hákon sagði að fyrir sér hafi Einar verið eins og töframaður. Hann sagðist hafa verið mjög handgenginn Einari og haft miklar mætur á honum. Hann segir frá því í nokkrum viðtölum að þessi kynni hans við Einar Helgason hafi haft sín áhrif á það að hann varð fyrsti skógfræðingur Íslands.

Ragnar Ásgeirsson fæddist 6. nóvember 1895 og lést 1. janúar 1973. Þegar Ragnar var enn barn að aldri eða á tólfta ári lagði hann leið sína um vorið í gróðrarstöðina til Einars Helgasonar og leitaði eftir sumarvinnu. Einari leist greinilega vel á drenginn en Ragnar vann næstu tvö sumur í gróðrarstöðinni. Þessi sumarvinna hafði sterk áhrif á Ragnar sem ákvað að gera garðyrkjuna að sínu ævistarfi. Ný fermdur þann 25. apríl 1909 sigldi Ragnar þá á fjórtánda ári til Danmerkur til að fara í garðyrkjunám. Í endurminningum sínum segir hann frá för sinni til Danmerkur. Hann segir að skógurinn sé fegurstur í augum þess sem aldrei hefur séð skóg fyrr. Þegar skipið siglir inn Eyrastrand í byrjun maí þá er beykiskógurinn beggja megin sundsins nýlaufgaður en einmitt þá þegar beykið er nýútsprungið þá eru beykiskógar þeir fegurstu í heimi, alskryddir ljósgrænum, silkihærðum blöðum. En þeirri dýrðlegu fegurð halda þeir ekki nema hálfs mánaðar tíma. Ragnar byrjaði á því að fara í verklegt garðyrkjunám hjá garðyrkjumanni á Hrórarskeldu. Hann samdi um það að vera fjögur ár í þessu námi en þetta reyndist vond vist þar sem hann var kauplaus í þrælavinnu við sult og seyru eins og hann sagði sjálfur frá. Eftir tveggja ára veru í þessari vondu vist strýkur hann og fer til móðursystur sinnar sem bjó í Kaupmannahöfn. Honum tókst síðan að finna aðra og mun betri vist í Søllerød

Tré ársins 2017 í mars 2018. Mynd: ÁP

á Norður-Sjálandi þar sem hann fékk að vinna mun fjölbreyttari störf og þar sem garðyrkjumaðurinn vann með honum og kenndi honum réttu handbrögðin. Ragnar kemur heim um vorið 1913 og vinnur í gróðrarstöðinni hjá Einari Helgasyni í þrjú sumur auk þess sem hann tók að sér í aukavinnu að gróðursetja tré í garða borgarbúa. Haustið 1914 fór hann í garðyrkjunám við garðyrkjuskólann á Vilvorde í Charlottenlund eða sama skóla og Einar stundaði sitt garðyrkjunám við. Ragnar lauk námi vorið 1916. Hann gerðist síðan kennari við skólann 1916 til 1918. Árin 1918 til 1919 starfaði hann sem skruðgarðyrkjumeistari í Kaupmannahöfn og var fyrstur Íslendinga að afla sér réttinda í þeirri grein. Ragnar réðst til starfa hjá Búnaðarfélagi Íslands árið 1920 og tók þá við tilraunastöðinni af Einari. Um Ragnar var sagt að hann væri einn þeirra sjaldgæfu

Tréð sem Hafsteinn Hafliðason og félagar björguðu árið 2001 en það er lang krónumesta beykitréð í Hellisgerði. Mynd: ÁP

einstaklinga sem hafa mikinn áhuga á listum, náttúrunni og menningu. Jafnaldri og æskuvinur Ragnars var Guðmundur Einarsson frá Miðdal og eignaðist Ragnar mörg verk eftir hann. Ragnar kynntist Jóhannesi Sveinssyni Kjarval árið 1915 en Kjarval var þá við nám við listaháskólann í Kaupmannahöfn. Ragnar keypti margar myndir af Kjarval en fyrsta myndin sem hann keypti af Kjarval var rauðkrítarmynd sem kallast „Hesliviður“. Árið 1918 málaði Kjarval mynd sem hann kallaði „Skógarhöllin“ og er af beykitrjám í Store Dyrehaven í Charlottenlund. Ragnar ritaði mikið um listir og listsýningar en mun meira um garðyrkju og þá sérstaklega um kynbætur á kartöflum. Fáar greinar finnast eftir hann um trjárækt en í dagblaðinu Tímanum frá 3. ágúst 1929 er grein eftir hann þar sem hann lýsir heimsókn sinni í Hellisgerði til Ingvars Gunnarssonar. Ragnar telur upp nokkrar trjátegundir og segir m.a.: „Hrosseik (*Aesculus Hippocastanus*) er þar og Blæösp erlend og Gráösp, Askur og Álmur, Heggur og Hlynur og Beyki, sem þróast hefir þar eðlilega síðastliðin 2 ár“. Það er þar með ljóst samkvæmt þessu að beykitrén í Hellisgerði voru gróðursett árið 1927. Ragnar minnst hvergi á það í hverju aðstoð

hans við Ingvar fólst. Í grein Matthíasar Jóhannessen í Morgunblaðinu í október 1965 þar sem hann gengur um bæinn með Hákonu að skoða gömul tré þá koma þeir við í garðinum á Laufásvegi 43 þar sem hæsta beykitré landsins er að finna eins og áður kom fram. Þar sýnir Hákon Matthíasi ask sem hann segir að sé eini askurinn sem komist hafi til nokkurs þroska á Íslandi. Um árabíl var þessi askur hæsta tréð í Reykjavík en í þessari grein segir Hákon að Ragnar Ásgeirsson hafi gróðursett hann 25. apríl 1928. Þarna er ekkert minnst á beykitréð. Annars segir Hákon í grein sem hann skrifaði í Morgunblaðið í apríl 1962 að Vigfús Guðmundsson frá Engey hafi gróðursett askinn árið 1928 og fengið hann frá Ragnari. Í Tímanum 22. ágúst 1972 birtist grein með yfirskriftinni „Tré í skjóli borgar“. Þar er m.a. fjallað um askinn í garðinum að Laufásvegi 43. Þar segir að Vigfús hafi gróðursett askinn og hann hafi gert það til að sanna fyrir Hákonu að askur gæti þrifist hér á landi en Hákon hafði enga trú á því. Í Tímanum 26. ágúst 1972 birtist athugasemd frá Hákonu þar sem hann segir m.a. að sagan um askinn eigi sér enga stöð. Hann stendur enn fast á því að Ragnar hafi gróðursett hann og hann sjálfur hafi hvergi komið þar nærri enda erlendis við nám og ekki séð þennan ask fyrr en árið 1940. Í Tímanum 1. september 1972 birtist athugasemd við athugasemd Hákonar eftir Halldór son Vigfúsar en hann var góður vinur Hákonar. Þar segist Halldór muna eftir því þegar faðir sinn gróðursetti askinn og segir að þáttur Ragnars hafi verið að fá plöntuna til landsins. Hann vitnar í dagbókarfærslu föður síns frá 26. apríl 1928 þar sem segir að Vigfús hafi keypt af Ragnari ask, hlyn og ljósblaða reyni sem hefur örugglega verið seljureynir. Öruggt má telja að Ragnar hafi flutt þessi tré inn frá Danmörku. Engar aðrar heimildir eru að finna um að Ragnar hafi flutt inn tré en í Tímanum er að finna auglýsingu frá honum vorið 1927 þar sem hann auglýsir

rósarunna til sölu sem að öllum líkindum voru innfluttar plöntur frá Danmörku en Ragnar byggði gróðurhús í gróðrarstöðinni haustið 1925 fyrir eigin reikning. Þegar gróðrarstöð Búnaðarfélagsins í Reykjavík var lögð af árið 1932 og ný tilraunastöð sett upp á Laugarvatni þá tók Ragnar gróðurhúsið niður og flutti með sér á Laugarvatn. Yngri bróðir Ragnars var Matthías en hann var sjö árum yngri. Hann fór til Danmerkur í garðyrkjunám í eitt ár. Hann starfaði síðan sem garðyrkju- maður í Reykjavík og Hafnarfirði. Til eru auglýsingar frá honum í blöðum frá árinu 1933 og 1934 þar sem hann auglýsir að hann taki að sér alla skrudgarðavinnu og auglýsir einnig til sölu ýmsar trjátegundir eins og silfurreyni, álm, hlyn og greni. Hann auglýsir m.a. 500 sitkagreniplöntur sem fáið ókeypis. Af auglýsingunum að dæma þá hefur Matthías stundað þessi garðyrkjustörf og sölu á trjáplöntum um nokkurra ára skeið. Þetta hafa örugglega

verið berrótarplöntur sem fluttar voru inn frá Danmörku en salan á þeim virðist hefjast í lok apríl ár hvert og standa stutt yfir enda var hann ekki með gróðrarstöð heldur stundaði þessa plöntusölu á baklóðum í miðborginni á kvöldin. Matthías var ráðinn garðyrkjuráðunautur Reykjavíkur árið 1938 og virðist hafa gegnt því starfi í nokkur ár. Hann er m.a. í viðtali í dagblaði árið 1943 þar sem hann lýsir fyrirhuguðum framkvæmdum við Arnarhól og segir þá að helsti vandinn við verkefnið sé að fá trjáplöntur en á stríðsárunum var það eingöngu Skógrækt ríkisins sem sá um plöntuuppeldi og sölu. Hinn 20. maí 1935 tóku gildi lög frá Alþingi þar sem ríkisstjórninni var veitt einkaleyfi til þess að flytja inn trjáplöntur þar sem skógræktarstjóri skyldi sjá um innflutning, sölu og afhendingu þeirra. Plönturnar mátti selja bæði í heildsölu og smásölu, en ríkisstjórnin skyldi ákveða verðið eftir tillögum skógræktar- stjóra. Strax í byrjun maí sama ár auglýsir

KEÐJUSAGARJAKKI Verð kr 18.251 m. vsk	KEÐJUSAGARREGNSTAKKUR Verð kr 10.719 m. vsk	KEÐJUSAGARSTÍGVÉL Verð kr 20.435 m. vsk
KEÐJUSAGARBUXUR Verð kr 22.304 m. vsk	KEÐJUSAGARREGNBUXUR Verð kr 10.719 m. vsk	KEÐJUSAGARSKÓR Verð kr 44.881 m. vsk

VELAR · VERSLUN · VÁRAHLUTIR

Austurvegur 69 - 800 Selfoss
Lónsbakki - 601 Akureyri
Sólvangi 5 - 700 Egilsstaðir
Sími 480 0400
jotunn@jotunn.is
www.jotunn.is

Guðlaug Kristjánsdóttir tekur við viðurkenningarskjalinu fyrir tré ársins 2017 af Magnúsi Gunnarssyni formanni Skógræktarfélags Íslands, Haraldur L. Haraldsson bæjarstjóri Hafnarfjarðar stendur til hægri við hana. Mynd: ÁP

Hákon skógræktarstjóri hámarksverð á trjáplöntum þar sem segir að hver sem selur trjáplöntur á hærra verði skuli sæta sektum. Þessi lög voru ekki formlega felld úr gildi fyrr en 1. janúar 2006.

Vitað er að Einar Helgason flutti inn tré og runna frá Danmörku. Líklegt verður að telja að Einar og Ragnar hafi báðir aðstoðað Ingvar við að velja hvaða trjátegundir voru pantaðar og þeir síðan séð um innflutninginn og einnig aðstoðað Ingvar við að gróðursetja trén um sumarið 1927. Ragnar starfaði hjá Búnaðarfélaginu sem garðyrkjuráðunautur til ársins 1957 en þá tók Óli Valur Hansson við því starfi og var að til ársins 1985. Þegar Ragnar hætti sem garðyrkjuráðunautur hjá Búnaðarfélaginu þá tók hann við starfi ráðunautar í málefnum byggðasafna og vann við það til ársins 1965 þegar hann hætti störfum. Bróðir Ragnars var Ásgeir forseti og sonur Ragnars var Haukur skógfræðingur sem var fyrsti forstöðumaður rannsóknarstöðvarinnar á Mógilsá.

Eins og kom fram hér að framan er skógarbeyki sárasjaldgæft hér á landi. Það hefur þó færst í vöxt síðustu þrjátíu ár að það sé gróðursett í heimilisgarða en þá er það helst blóðbeyki eða hengibeyki.

Í Hellisgerði hafa m.a. verið gróðursett nokkur beykitré síðustu ár. Með hlýnandi veðurfari á þessari öld hefur það farið að þrífast mun betur en áður. Um miðjan október árið 2007 sá greinarhöfundur að á beykitrénu við tjörnina í Hellisgerði voru fræhyllki og með aðstoð tveggja félaga í Skógræktarfélagi Hafnarfjarðar tókst að ná nokkrum hylkjum. Fræið reyndist þó ófrjótt. Fræ reyndist á tveimur öðrum trjám þetta haust og einnig eitthvað fræ árið eftir. Skógræktarfélag Hafnarfjarðar gróðursetti um 20 beykitré í Höfðaskóg við Hvaleyrarvatn fyrir tíu árum en þau tré voru sprottin upp af fræi sem félagið fékk sent frá Fløyen fjalli við Bergen í Noregi. Þetta voru bæði venjulegt grænt beyki og blóðbeyki. Enn lifa um fimmtán tré.

Tré ársins

Tré ársins var fyrst útnefnt af Skógræktarfélagi Íslands árið 1989 en þá varð birkitré í Vaglaskógi fyrir valinu. Árið 2006 var gráöspin að Austurgötu 12 í Hafnarfirði fyrir valinu. Árið 2017 var aftur komið að Hafnarfirði að fá þann heiður eiga tré ársins. Tré ársins 2017 var útnefnt með formlegum hætti við hátíðlega athöfn í blíðskaparveðri laugardaginn 29. júlí að viðstöddum fjölda manns. Á meðan fólkið var að streyma inn í Hellisgerði léku Andrés Þór Gunnlaugsson og Sigurður Flosason djasstónlist. Síðan var gengið fylktu liði að trénu þar sem Magnús Gunnarsson, formaður Skógræktarfélags Íslands, flutti ávarp og afhenti Guðlaugu Kristjánsdóttur, forseta bæjarstjórnar Hafnarfjarðar, viðurkenningarskjal. Þá flutti Guðlaug ávarp og þakkaði fyrir þann heiður að Hafnfirðingar skuli í annað sinn eiga tré ársins. Þórarinn Ævarsson, framkvæmdastjóri IKEA, flutti ávarp en fyrirtækið styrkir verkefnið, m.a. með því að bjóða upp á veitingar við athöfnina. Að lokum sá Brynjólfur Jónsson, framkvæmdastjóri Skógræktarfélags Íslands, um að mæla tréð. Það reyndist vera 9,05

Björkurinn að springa af beykitrénu við tjörnina. Mynd: ÁP

metrar á hæð og 1,3 metrar að ummáli. Þegar tréð var gróðursett í Helliggerði árið 1927 hefur það mjög líklega verið nærri tíu ára þar sem það var einn metri á hæð eða meira eins og segir í lýsingum Ingvars Gunnarssonar en miðað við ræktunaraðferðir og tækni þess tíma verður

það að teljast mjög líklegt. Tréð er því nú nærri eitt hundrað ára.

Upphaflega stóð til að velja annað beykitré í garðinum sem Tré ársins en það er tréð sem stendur við tjörnina og hefur verið talið fallegasta beykitré landsins. Því miður hefur það tré og annað fallegt beykitré í garðinum orðið fyrir alvarlegum skemmdarverkum. Árið 2001 voru þessi sömu tré skemmd alvarlega m.a. með því að bökur megingreina annars þeirra var fléttur af en í hitt tréð skornir stafir eða tákn. Þá tókst að bjarga trjánum með því að græða lifandi bök frá Danmörku á trén en um það verk sá Hafsteinn Hafliðason garðyrkjumaður. Í sumar komu í ljós mun alvarlegri skemmdir svo ljóst er að þessum trjám verður því miður ekki bjargað.

Höfundur: ÁRNI ÞÓRÓLFSSON

Við höfum lagt rækt við gróður í yfir 40 ár

✿ Okkar plöntur fá kærleiksríkt uppeldi við íslenskar aðstæður

Gróðrarstöðin
Mörk
STJÖRNUGRÖF 18 • Sími 581 4550 • Fax 581 2228
WWW.MORK.IS MORK@MORK.IS